

УДК 930.1(477)

М. А. Слободянюк

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ АНТИФАШИСТСЬКОЇ БОРОТЬБИ ОУН–УПА

У статті здійснено спробу проаналізувати стан висвітлення у сучасній українській історіографії антифашистської діяльності ОУН–УПА, а також визначити перспективні аспекти теми для майбутніх досліджень. Встановлено, що після здобуття державної незалежності України проблематика ОУН і УПА стала однією з найбільш популярних серед науковців. Більшість аспектів боротьби українських націоналістів проти окупантів висвітлена на належному науковому рівні. Водночас, проблематика, пов'язана переважно зі східними та центральними регіонами України ще чекає на свого дослідника.

Ключові слова: історіографія, ОУН–УПА, Друга світова війна, антифашистська діяльність.

Підвищеною увагою до національно-визвольної боротьби українського народу, в тому числі періоду Другої світової війни, характеризується сучасний період вітчизняної історіографії. Після здобуття державної незалежності проблематика ОУН і УПА стала однією з найбільш популярних серед науковців та публіцистів. Значний попит з боку читачської аудиторії, зняття значної частини перешкод у доступі до архівних документів зумовили цілу зливу публікацій. Далеко не всі вони відповідали науковим критеріям, а власне наукові праці відрізнялися переважно описовим характером і апологетичним спрямуванням. Водночас, сформувалася група істориків, які професійно підійшли до вирішення дослідницьких завдань.

На концептуальне осмислення діяльності українських націоналістів у воєнний період спрямовувалися публікації М. Ковалю [16] та В. Кучера [18; 19; 20]. Зокрема, В. Кучер одним з перших здійснив аналіз програмних положень та інших офіційних документів ОУН і УПА на предмет еволюції політичних та економічних поглядів їх керівництва.

Однозначно позитивно оцінює діяльність цих організацій В. Сергійчук. За висловом автора, його публікації [33; 35] покликані стати безкомпромісною апологетикою українського національно-визвольного руху. Втім, В. Сергійчук одним з перших застеріг, що слід, відкинувши ідеологію, опрацьовуючи весь комплекс джерел німецького, радянського й оунівського походження, писати сучасну об'єктивну історію [34, с. 3–5].

Широкий спектр питань, пов'язаних з боротьбою ОУН і УПА проти нацистів, охопив А. Русначенко. Дослідник послідовно описав становлення оунівського підпілля, початок організованої збройної боротьби на Волині і Поліссі, збройну боротьбу з окупантами в Галичині, діяльність похідних груп і підпілля ОУН на Великій Україні, самоврядування в контрольованих повстанцями районах, створення УГВР, функціонування СБ ОУН, рейди УПА на схід країни, територіальну й організаційну структуру повстанської армії, агітаційно-пропагандистську роботу, взаємини ОУН–Б з ОУН–М, позицію УПА щодо дивізії “Галичина”. Головною заслугою А. Русначенка став вперше здійснений порівняльний аналіз українського національно-визвольного руху зі спорідненими рухами у Білорусії та країнах Балтії [32].

Нового імпульсу науковим пошукам з історії українського руху Опору надав “Фаховий висновок” про діяльність ОУН і УПА [28] та монографія, видана членами робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА [27]. Перу А. Кентія належать три розділи колективної монографії. Другий розділ, названий “Перехід ОУН(Б) на антинімецькі позиції (1941–1942)”, розділ четвертий – “Двофронтна боротьба УПА (1943 – перша половина 1944 рр.)” та розділ сьомий “Антикомуністичний опір ОУН і УПА у післявоєнний період (1946–1956 рр.)”. Два з цих розділів безпосередньо стосуються антифашистської діяльності ОУН–УПА. У четвертому розділі А. Кентій зосереджується на військово-підготовчій роботі ОУН–Б, розбудові територіальних структур та штабів повстанської армії, подіям на протинімецькому фронті УПА.

Роботи видатного історика-архівіста А. Кентія стали підсумком більш ніж 15-річної праці. Переоцінити багаторічні плідні пошуки історика, методиста архівної справи, головного зберігача фондів ЦДАГО України А. Кентія неможливо. У серії книг [7–10], підготовлених А. Кентієм на основі маловідомих архівних документів з “празького архіву”, історія ОУН розглядається комплексно, у контексті стосунків з населенням, різними політичними силами, урядовими і громадськими діячами та організаціями, а також через призму військово-політичних та дипломатичних чинників. У працях історика простежується генеза формувань націоналістів від підпілля до повстанської армії, стосунки оунівців з населенням, підсумовуються результати боротьби. Його монографії стали важливим синтетичним дослідженням історії створення та діяльності ОУН–УПА.

Автор послідовно розглянув діяльність похідних груп ОУН, перехід ОУН–Б на протинімецькі позиції та створення під її керівництвом підпілля і партизанського руху, боротьбу УПА. Серед іншого, дослідник стверджував, що почавши збройний виступ проти “нового порядку”, повстанська армія поставила собі за мету припинити вивезення молоді на роботу до Німеччини та перешкодити економічному пограбуванню краю. А. Кентій був переконаний, що протинімецька діяльність ОУН–УПА стала скоріше формою збройної самооборони. Активні дії проти німців передбачали не завдання їм максимальної шкоди за будь-яку ціну, а недопущення німецьких атак на територію, контрольовану УПА. Саме тому поза увагою повстанців, як правило, залишалися військові комендатури, штаби, залізниці [27, с. 183].

Указаний цикл монографій можна вважати одним з найвдаліших проектів сучасної історіографії та найповнішим дослідженням історії ОУН. Цим самим А. Кентій зробив неоціненний вклад і у вивчення

антифашистської боротьби. Він разом зі своїми колегами провів величезну архівну роботу, опублікував велику кількість статей, монографій і збірників документів з історії як радянського, так і українського рухів Опору. Його роботи знаменували собою становлення незалежної від радянської спадщини сучасної історіографії руху Опору в Україні. Вони сприяли формуванню міцного фундаменту для того, щоб поглянути на проблематику з нових ракурсів, критично оцінити наукові здобутки попередників, розробити власні концептуальні позиції.

Помітними у науковому середовищі стали праці Ю. Киричука [11; 12; 13]. Автор охопив своїм дослідженням широкий спектр питань історії ОУН-УПА періоду окупації від соціального складу, бойової діяльності до матеріального забезпечення. Серед іншого, автор встановив, що господарства, які мали понад 5 га землі, були обкладені натуральним податком. Було створено щільну мережу дрібних промислових підприємств, які виробляли папір, сірники, тютюн, мило, мармелад, каву, макарони та багато інших потрібних повстанцям продуктів та речей. Перевагами УПА Ю. Киричук назвав: 1) ідейність (знали, за що воювали); 2) добрий морально-психологічний стан (відвага, ентузіазм, жертовність); 3) психологічна та фізична загартованість і витривалість; 4) військова хитрість, винахідливість, ініціатива; 5) максимально раціональне використання наявних засобів. До недоліків дослідник зарахував: 1) слабка військова підготовка; 2) строкате озброєння, що ускладнювало технічне обслуговування і забезпечення боєприпасами; 3) чисельна перевага противника; 4) брак командирських кадрів; 5) відсутність повноцінного тилу; 6) неможливість швидкої концентрації сил та їх передислокації на великі відстані [14, с. 145, 146, 413, 414].

Помітним внеском в опрацювання теми став доробок І. Патриляка [29; 30]. На його думку, постановка питання "на чийому боці була ОУН і УПА в роки Другої світової війни", є некоректним. Автор акцентував на тому, що приналежність воюючих сторін до того чи іншого табору часто зазнавала змін, а тому цілком зрозуміло й закономірно, що керівництво ОУН і УПА намагалось діяти відповідно до власних уявлень про національні інтереси [31, с. 81–95].

У трьох з шести розділів монографії І. Патриляка "Встань і борись..." ретельно вивчаються аспекти, пов'язані з антифашистською боротьбою ОУН-УПА. Другий розділ під назвою "Націоналістичне підпілля в перші місяці німецько-радянської війни (червень – грудень 1941 р.)" заповнений аналізом Акта 30 червня та військовотворчими заходами підпілля ОУН-Б влітку-восени 1941 р. І. Патриляк не вважав заяву в Акті 30 червня про майбутню тісну співпрацю з "Велико-Німецьчиною" актом колабораціонізму, оскільки інший формат реалізації державного суверенітету України в тих обставинах не уявлявся можливим. У подальшому, за точним висловом І. Патриляка, УПА своєю антифашистською боротьбою врятувала честь окупованої української нації.

У третьому розділі автор розгорнув картину діяльності ОУН-Б та ОУН-М у підпіллі, підготовку ними збройного повстання, участь бандерівців у створенні УПА впродовж 1942 – початку 1943 р. У цьому процесі виокремлено три стадії протистояння ОУН-УПА гітлерівським загарбникам: пропагандистська (липень 1941 – весна 1942 р.), пропагандистсько-самооборонна (квітень-грудень 1942 р.), наступальна (від січня-лютого 1943 р.). І. Патриляк деяку увагу приділив не тільки власне підрозділам УПА, а й функціям таких формувань, як самооборонні куцові відділи (СКВ), відділи особливого призначення (ВОП), військово-польової жандармерії (ВПЖ) та іншим.

Завершується ця частина монографії детальним описом структури, чисельності, трансформації, матеріального і кадрового забезпечення, тактики, озброєння, уніформи і системи нагород у повстанській армії. Характеризуючи систему підготовки бійців і командирів, автор докладно описав навчальні програми, систему оцінювання, облаштування вишкільних таборів, харчування та матеріальне забезпечення курсантів.

У четвертому розділі докладно описані численні антифашистські акції ОУН і УПА, створення УНС в Галичині, українсько-німецькі переговори, а також процес пошуку "нового обличчя" цих формувань через зміну ідеології та спробу заснування позапартійного представництва українського визвольного руху. Підбиваючи підсумки, І. Патриляк називає досягнуті у розбудові підпілля ОУН-Б та загонів УПА результати як "дивовижний успіх", здобутий всупереч несприятливим обставинам. Українці програли війну за незалежність, але виявили при цьому таку самопожертву і героїзм, яких до цього часу не знала вітчизняна історія. Ідеали незалежності і свободи врешті-решт стали знов актуальними на рубежі XX–XXI ст. і перемогли.

Визнаним спеціалістом з історії спецслужб українського руху Опору є Д. Веденєєв. Саме він, у співавторстві з Г. Биструхіним, підготував перші узагальнені праці з історії розвідувальної, контррозвідувальної та диверсійно-терористичної діяльності ОУН та УПА [3; 4]. У книзі "Меч і тризуб..." розглянуто історію Служби безпеки ОУН-Б, польової жандармерії УПА, розвідувально-диверсійних структур та співробітництво українських націоналістів з іноземними спецслужбами. У виданні вказується, що поляки вважали розвідувальні спецслужби ОУН найкращими в Європі. У додатках автори оприлюднили значну кількість фотографій, біографічні довідки на окремих керівників спецслужб ОУН-УПА, схему організації розвідувальної і контррозвідувальної діяльності ОУН-Б в Західній Україні 1940–1941 рр., схему розвідувального апарату УПА 1943–1945 рр., структуру СБ ОУН у 1943–1944 рр., схему органів та осередків СБ в УПА, схему органів військово-польової жандармерії УПА та інших структур.

Автори дійшли висновку, що спецслужби ОУН-УПА виникли внаслідок необхідності розвідувального забезпечення і контррозвідувального захисту від підривної діяльності противників. Загальне управління спецорганами здійснювалось політичним керівництвом, яке залучило до цих органів достатньо кваліфіковані та ідеологічно віддані кадри. Було налагоджено професійну підготовку та виховну роботу серед особового складу, запозичення досвіду іноземних спецслужб та співробітництво з деякими з них.

У рамках проекту “Літопис УПА” видано книгу В. Ковальчука [17]. Акцент у його праці зроблений не на військово-політичній діяльності ОУН-УПА, а на розвитку і функціонуванні мережі ОУН-Б та запілля УПА. Ця мережа включала в себе референтури зв'язку, жіноцтва, господарські, політичні, організаційно-мобілізаційні та інші. Коло охоплених дослідником питань включало специфіку діловодства та архівної справи в запіллі УПА, особливості діяльності референтур запілля УПА, регіональні відмінності функціонування референтур, проблему криптонімів та псевдонімів. Окремий розділ присвячений посадовцям мережі ОУН-Б та запілля УПА. Автор окреслив межі свого наукового пошуку Волинню і Південним Поліссям, але наголосив на потребі типологізації особливостей функціонування мережі ОУН(б) та запілля УПА в рамках цілої УПА, українського національно-визвольного руху як такого та в ширших політичних та інтелектуальних контекстах.

У 2006 і 2008 роках Г. Стародубець у своїх двох монографіях [36; 37] зосередилася не на військово-політичній діяльності ОУН-УПА, а на розвитку і функціонуванні мережі ОУН-Б та запілля УПА. Ця мережа включала в себе референтури зв'язку, жіноцтва, господарські, політичні, організаційно-мобілізаційні та інші. На її думку, введення до наукового обігу дефініції “повстанське запілля” сприяє розширенню понятійного апарату і доповнює “науково-теоретичну конструкцію українського національно-визвольного руху”. Дослідниця визначила повстанське запілля як контрольовану УПА територію, на якій вибудовувалася система воєнно-господарського комплексу базисних і похідних функцій місцевого населення як суб'єкта українського повстанського руху. Ядром і керівною політичною силою запілля виступало підпілля ОУН(б). Автор розкрила особливості розвитку запілля, його географічне розповсюдження, структуру, функції, запропонувала періодизацію. Величезний матеріальний та моральний внесок запілля у забезпечення функціонування українського руху Опору дав Г. Стародубець підстави вважати його важливим структурним елементом останнього.

Дуже змістовними і добре структурованими стали дисертація та публікації В. Малюги про весь комплекс діяльності пропагандистських осередків ОУН і УПА [22; 23]. Автор докладно описав всю організаційну структуру цих осередків, які відповідали за усну і друковану пропаганду, вишкіл, політвиховання, поширення літератури, проведення зборів. Констатовано, що в ОУН і УПА приділяли першочергову увагу питанням агітації та пропаганди, які прирівнювалися до бойової. Як самостійну одиницю при УПА було створено Українську пресову службу.

Агітаційна робота УПА активізувалася з 1943 р., коли її очолив Й. Позичанюк. Навколо нього згуртувалася група талановитих пропагандистів: Я. Старух, Д. Маївський, П. Федун, О. Дяків, Я. Бусел. Найкращим оратором бандерівців вважався В. Галаса (“Орлан”). “Ідея і чин” виступав головним теоретичним часописом ОУН-Б. З липня 1943 р. на Ровенщині почав виходити місячний журнал УПА “До зброї”. Вельми популярним став сатиричний журнал УПА “Український перець”. У жовтні-листопаді 1943 р. почала виходити в ефір радіостанція УПА “Вільна Україна”. Автор зробив висновок, що агітаційна мережа ОУН-УПА охоплювала всю Україну. Поступово пропаганда стала оперативною, аргументованою і переконливою, краще технічно забезпеченою. Це проявлялося й у використанні такого масового і популярного засобу пропаганди, як радіомовлення. Про підпільні радіостанції ОУН-УПА написали К. Ющенко та В. Мороз [25; 40].

На високому рівні проведено аналіз періодичних друкованих видань ОУН і УПА у праці О. Стасюк [38]. Дослідниця вивчила схему діяльності структур пропаганди і підпільних друкарень, напрями та еволюцію видавничо-пропагандистської роботи, проаналізувала тематику друків, механізми ідеологічного, інтелектуального, естетичного та граматичного контролю текстів. На теперішній момент праця О. Стасюк є найповнішим дослідженням видавничої діяльності ОУН і УПА.

Деякі автори здійснили соціальні зрізи діяльності ОУН-УПА. Так, І. Бігун висвітлив перебування в УПА голандців [2]. Якщо голандці, бельгійці, французи, німці переважно працювали в адміністративних підрозділах, то узбеки, азербайджанці, грузини, вірмени, литовці, кубанські козаки створили в УПА національні курені. Більшість з них потрапила до повстанців з німецького полону або колабораціоністських формувань. Після повернення радянської влади вони здебільшого залишили повстанські лави і перейшли до Червоної армії.

Роль жінок в українському русі Опору зацікавила В. Лаврищук, Н. Шевченко, Л. Онишко, Т. Антонову, О. Кісь, М. Мандрик [21; 39; 26; 24; 15]. Так, Т. Антонова підкреслила особливості жіночого сприйняття війни. Жінка сильніше, ніж чоловік, відчувала моральне і фізичне виснаження. У лавах УПА жінки переважно виконували роль медсестер, лікарів, зв'язкових, друкарок. Найбільш “жіночою” ланкою в українському русі Опору був Український Червоний Хрест. Проте роль жінки на війні не обмежувалася медичною чи технічною ланками. Як приклад, автор називає розвідниць УПА С. Прошак-Костюк та О. Пограничну, бійця Парасковію Саган [1].

Перш ніж потрапити до “дорослої” ОУН, більшість її членів пройшла через молодіжні оунівські структури. Спеціально і найбільш повно тему молодіжних організацій воєнного періоду розглянув О. Ішук [6]. Він з'ясував, що у 1939–1944 рр. при ОУН з метою виховання молоді була створена організація Юнацтво. Головним її завданням стало залучення якнайбільшої кількості молодих людей до національно-визвольного руху. З 1941 р. Юнацтво ОУН було централізоване і розбудоване в самостійну мережу. Керівник ланки Юнацтва входив до складу кожного проводу ОУН. Під час німецької окупації Юнацтво тільки в Галичині налічувало кілька десятків тисяч осіб. Величезний кадровий резерв українського національно-визвольного руху пояснювався наполегливою роботою націоналістів з молоддю у міжвоєнний період.

Внутрішні конфлікти в ОУН-Б та їх вплив на перебіг антифашистської боротьби простежено в окремих розділах монографії В. Дзьобака. Автор виокремив три періоди розвитку конфліктів в ОУН-Б: 1) 1941 – листопад 1942 рр.: конфлікт у Проводі з питання про розгортання антигітлерівської боротьби. Поштовхом

для відкритого конфлікту став арешт нацистами С. Бандери та інших провідників організації. 2) Грудень 1942 – квітень 1943 рр. Прихід до влади М. Лебеда не призвів до консолідації ОУН-Б, навпаки, вона опинилася на межі системної кризи і розвалу. Наростала напруга в дискусіях довкола питань ідеології і практичних дій. Альтернативою ОУН-Б багато хто став вважати УПА, що виникла всупереч позиції М. Лебеда. 3) Травень 1943 – листопад 1944 рр.: заміна М. Лебеда на Р. Шухевича, затухання конфлікту, повернення УПА під ідеологічне прикриття і загальне керівництво ОУН. Ігнорування та придушення силою цих конфліктів призвело до послаблення національно-визвольного руху і об'єднання усіх українських патріотів в єдиному антифашистському фронті [5].

З повагою ставлячись до позиції В. Дзьобак, все ж зазначимо, що в умовах двофронтової і безкомпромісної боротьби проти надзвичайно могутніх тоталітарних потуг, об'єднання усіх українських патріотів на демократичних і добровільних засадах навряд чи було можливе. Доволі ефективне протистояння ОУН-УПА сталінізму і гітлеризму стало можливим саме завдяки авторитарному характеру ОУН-Б, необхідними проявами чого стали жорстка дисципліна, жертвність, ініціативність, рішучість, непоступливість та послідовність у проведенні рішень у житті.

Підсумовуючи здобутки і тенденції сучасного етапу вітчизняної історіографії антифашистської боротьби ОУН-УПА, можемо констатувати, що найкраще опрацьованими стали питання позиціонування українських націоналістів щодо окупаційного режиму; кількісний і якісний склад ОУН і УПА; становлення оунівського підпілля; початок організованої збройної боротьби на Волині і Поліссі; збройна боротьба з окупантами в Галичині у 1943–1944 рр.; діяльність похідних груп і підпілля ОУН у Великій Україні; структура, чисельність, матеріальне і кадрове забезпечення, тактика, озброєння повстанського війська; бойові та рейдові дії УПА на протинімецькому фронті; стосунки оунівців і повстанців з населенням; самоврядування в контрольованих повстанцями районах; еволюція політичних та економічних поглядів керівництва ОУН і УПА; діяльність Служби безпеки ОУН-Б, польової жандармерії і розвідувально-диверсійних структур УПА; функціонування запілля УПА, самооборонних кузових відділів (СКВ), військово-польової жандармерії (ВПЖ); територіальна й організаційна структура повстанської армії; видавнича й агітаційно-пропагандистська робота українського руху Опору; позиція УПА щодо національних меншин; переговори лідерів українського Опору з представниками Німеччини, Угорщини та Румунії; періодизація протистояння ОУН-УПА гітлерівським загарбникам; сильні і слабкі сторони повстанської армії тощо.

На фоні загальних дослідницьких успіхів очевидною прогалиною виглядає висвітлення протистояння окупантам оунівського підпілля у містах Галичини, Волині, Буковини і Закарпаття. Помітні наукові праці на цю тематику просто відсутні. Подальших пошуків потребують біографічні дослідження учасників Опору; ґрунтовнішого дослідження чекає й історія Українського Червоного Хреста, який діяв під орудою ОУН-УПА; антифашистська боротьба ОУН і УПА у сільській місцевості східних та центральних областей; діяльність повстанських загонів у Східній Україні.

Загалом, участь ОУН і УПА у боротьбі з окупантами здебільшого висвітлювалася в ширших, ніж Друга світова війна та історія руху Опору, тематичних або хронологічних рамках. Праць, які б спеціально досліджували їх боротьбу з окупантами, все ще недостатньо.

Джерела та література

1. Антонова Т. Жінка та її "мирні", напівмирні" та "воєнні" ролі в боротьбі ОУН і УПА / Т. Антонова // Український визвольний рух. – № 9. – Львів, 2007. – С. 138–146.
2. Бігун І. Голандці в УПА. Як втікачі з концтабору знайшли прихисток у повстанців / І. Бігун // Історична правда. – 2013. – 17 липня: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2013/07/17/130834/>
3. Веденєєв Д.В. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945 / Д.В. Веденєєв, Г.С. Биструхін. – К.: Генеза, 2006. – 408 с.
4. Веденєєв Д.В. "Повстанська розвідка діє точно і відважно...". Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940–1950-ті роки / Д.В. Веденєєв, Г.С. Биструхін. – К.: К.І.С., 2006. – 568 с.
5. Дзьобак В.В. Конфлікти в ОУН (Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.) / В.В. Дзьобак. – К.: ІНФОЦЕНТР, 2005. – 266 с.
6. Ішук О. Молодіжні орг-ції ОУН (1939–1955 рр.) / О. Ішук // Літопис УПА. Бібліотека. – Т. 11. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 2011. – 941 с.
7. Кентій А.В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси. – Т. 1: Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів. 1920–1942. – К., 2005. – 332 с.
8. Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів (1941–1942 рр.) / А.В. Кентій. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1999. – 111 с.
9. Кентій А.В. Українська Повстанська Армія в 1942–1943 рр. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1999. – 287 с.
10. Кентій А.В. Українська Повстанська Армія в 1944–1945 рр. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1999. – 220 с.
11. Киричук Ю. Історія УПА / Ю. Киричук. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1991. – 67 с.
12. Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40–50-х років ХХ століття / Ю. Киричук. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І.Франка, 2000. – 304 с.
13. Киричук Ю. Тарас Бульба-Боровець: його друзі й вороги / Ю. Киричук. – Львів, 1997. – 86 с.
14. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика / Ю. Киричук. – Львів: Добра справа, 2003. – 464 с.
15. Кісь О. Між особистим і політичним: Гендерні особливості досвіду жінок-учасниць національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях у 1940–1950-х роках / О. Кісь // Народознавчі зошити. – 2013. – № 4. – С. 591–599.
16. Коваль М.В. ОУН-УПА: між "третім рейхом" і сталінським тоталітаризмом / М.В. Коваль // Укр. іст. журн. – 1994. – № 2–3. – С. 94–102.
17. Ковальчук В. Діяльність ОУН(Б) і запілля УПА на Волині і південному Поліссі (1941–1944) / В. Ковальчук. – Торонто-Львів: Літопис УПА, 2006. – 497 с.

18. Кучер В.І. Національно-визвольна боротьба в Україні в роки Другої світової війни / В.І. Кучер // Сторінки воєнної історії України: Збірник наук. праць. – Вип. 6. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. – С. 231–236.
19. Кучер В.І. Національно-визвольна боротьба за незалежну українську державу / В.І. Кучер. – К.: Ін-т політ. та етнонац. досліджень НАН України, 2009. – 196 с.
20. Кучер В.І. ОУН-УПА в боротьбі за незалежну Україну / В.І. Кучер. – К., 1997. – 104 с.
21. Лавришук В.І. Жінки західної України у визвольному русі (1941–1950 рр.) // Матеріали Міжнародної наукової конференції “50-річчя перемоги над фашизмом: наслідки та уроки”. 4–5 травня 1995 р. / Український державний педагогічний ун-т ім. М.Драгоманова. – Ч. 2 / В.І. Лавришук. – К., 1995. – С. 15–17.
22. Малюга В.М. Антинімецька інформаційно-пропагандистська діяльність ОУН і УПА серед населення окупованої України (1941–1944 рр.): дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 20.02.22 / Малюга В.М. – К., 2006. – 215 с.
23. Малюга В.М. Пропагандистські осередки ОУН і УПА, їх структура та діяльність у 1941–1944 рр. / В. Малюга // Вісник Київського Славистичного університету. – 2005. – № 20. – С. 119–127.
24. Мандрик М.В. Жіночі обличчя українського підпілля – гендерний принцип чи “чоловіча” історія боротьби (історіографічне осмислення) / М.В. Мандрик // Культура народів Причорномор’я. – 2009. – № 162. – С. 129–134.
25. Мороз В. Технічні засоби пропаганди в діяльності ОУН / В. Мороз // Український визвольний рух. – № 3. – Львів, 2004. – С. 205–231.
26. Онишко Л. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ ст. / Л. Онишко // Український визвольний рух. – № 3. – Львів, 2004. – С. 30–38.
27. Організація українських націоналістів і Українська Повстанська армія: Історичні нариси / [В.В. Дзьобак, І.І. Ільюшин, Г.В. Касьянов та ін. Відп. ред. С.В. Кульчицький]. – К.: Наукова думка, 2005. – 495 с.
28. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА / С.В.Кульчицький – кер. – К.: Наукова думка, 2005. – 53 с.
29. Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940–1942 роках / І.К. Патриляк. – К.: НАН України, Ін-т історії України, 2004. – 598 с.
30. Патриляк І.К. “Встань і борись! Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.) / І.К. Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.
31. Патриляк І.К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України / І.К. Патриляк // Укр. іст. журн. – 2004. – № 5. – С. 81–95.
32. Русначенко А. Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–1950-х роках / А. Русначенко. – К.: Пульсари, 2002. – 519 с.
33. Сергійчук В. Наша кров – на своїй землі / В. Сергійчук. – К.: Укр. Видавнича Спілка, 1996. – 59 с.
34. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали / В. Сергійчук. – К.: Дніпро, 1996. – 494 с.
35. Сергійчук В. Тавруючи визвольний прапор. Діяльність агентури та спецбоїв НКВС-НКДБ під виглядом ОУН-УПА. Вид. 2-ге, доп. / В. Сергійчук. – К.: Сергійчук М.І., 2006. – 184 с.
36. Стародубець Г.М. Генеза українського повстанського запілля (друга пол. 1943 – поч. 1946 років) / Г.М. Стародубець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 464 с.
37. Стародубець Г.М. Українське повстанське підпілля (друга пол. 1943 – поч. 1946 років) / Г.М. Стародубець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 527 с.
38. Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953 рр.) / О. Стасюк. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича, 2006. – 384 с.
39. Шевченко Н. Участь жінок в УПА / Н. Шевченко // Наукові зошити історичного факультету Львівського державного ун-ту ім. І.Франка. Зб. наук. пр. – Вип. 1. – Львів: ЛДУ ім. І.Франка, 1997. – С. 125–127.
40. Ющенко К. Радіостанція УПА “Афродита”: “Ви чуєте голос вільної України...” / К. Ющенко // Історична правда. – 2011. – 11 червня: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/06/11/41933/>

Slobodyanyuk M. The state and prospects of contemporary domestic historiography of the anti-fascist struggle of the OUN-UPA. The article attempts to analyze the degree of illumination in contemporary Ukrainian historiography of the anti-fascist activity of the OUN-UPA, as well as to determine the perspective aspects of the topic for future research. It was established that after gaining state independence of Ukraine, the problems of the OUN and the UPA became one of the most popular among scholars. Most aspects of the struggle of the Ukrainian nationalists against the occupants are covered at the appropriate scientific level. At the same time, the problems connected mainly with the eastern and central regions of Ukraine are still waiting for their researcher.

Key words: historiography, OUN-UPA, World War II, anti-fascist activity.